

А.Я. Мантур, *ст. выкладчык,*
Установа адукацыі “Беларускі дзяржаўны аграрны тэхнічны
універсітэт”, г. Мінск

АСАБЛІВАСЦІ ПЕРАКЛАДЧЫЦКІХ ІНТЭРПРЭТАЦЫЙ ІНДЫВІДУАЛЬНА-АЎТАРСКІХ НОВАЎТВАРЭННЯЎ ПРЫ ВЫВУЧЭННІ МОВЫ

Ключавыя словы: аўтарскі неалагізм, пераклад, эквівалент, ступень адэкватнасці арыгіналу.

Key words: author's neologism; translation; equivalent, the degree of adequacy; transliteration.

Анотацыя. У артыкуле аналізуюцца і супастаўляюцца розныя мастацкія пераклады аўтарскіх неалагізмаў на рускую мову (на матэрыяле паэтычных твораў Янкі Купалы). На аснове аналізу вызначаецца ступень адэкватнасці / неадэкватнасці перакладчыцкіх аўтарскіх новаўтварэнняў.

Abstract. The article analyzes and compares different literary translations of authors' neologisms into the Russian language (on the material of Yanka Kupala's poetry). Based on the analysis the degree of adequacy / inadequacy of the translation of original authors' neologisms is determined.

Ва ўмовах білінгвізму паўстае праблема перакладчыцкіх інтэрпрэтацый індывідуальна-аўтарскіх неалагізмаў пры вывучэнні мовы. Вядома, што аказіянальныя словы ўяўляюць сабой стварэнне новага значэння і новай формы, што прыводзіць да пэўных цяжкасцей пры перакладзе. Сэнсавая або семантычная структура такіх адзінак унікальная. Таму ніводзін з перакладчыкаў не можа поўнасьцю аднавіць арыгінальны твор, што тлумачыцца суб'ектыўнасцю яго ўспрымання. Факт існавання розных перакладчыцкіх інтэрпрэтацый літаратурных твораў пэўнага аўтара сведчыць аб цікавасці да яго творчай спадчыны.

Паэтычны пераклад – гэта адзінства ідэй, вобразаў, слоў, рытму, інтанацыі, кампазіцыі. Нельга змяніць адзін кампанент, каб гэта не паўплывала на агульную структуру твора. Змены аднаго кампанента абавязкова выклікаюць змены ва ўсёй сістэме. [6, с. 97].

Асноўная цяжкасць пры перакладзе аўтарскіх неалагізмаў – правільнае разуменне іх значэння. Пераклад аўтарскага неалагізма, значэнне якога ўжо вядома перакладчыку, задача больш простая і вырашаецца яна шляхам выкарыстання прыведзеных ніжэй спосабаў. Пры

гэтым неабходна звяртацца не толькі да традыцыйных і даўно вядомых лексікаграфічных крыніц (найперш беларуска-рускіх слоўнікаў), але і выкарыстоўваць найноўшыя даведнікі, у тым ліку і часопісныя артыкулы, асобныя манаграфічныя даследаванні і інш.

Калі ж перакладчыку трапляецца аўтарскі неалагізм у мастацкім творы, сэнс якога цяжка высветліць, значэнне наватвора часта падказваецца кантэкстуальна [5, с. 45].

Аўтарскія неалагізмы – з’ява дастаткова пашыраная ў мастацкай літаратуры, шмат такіх слоў сустракаецца ў мове беларускіх паэтаў і празаікаў. Арыгінальныя наватворы характэрны і для мовы твораў Янкі Купалы. Яго літаратурныя творы атрымалі шырокае прызнанне ў айчыннага і замежнага чытача. Гэтаму садзейнічалі ў першую чаргу пераклады яго вершаў, над якімі плённа працавалі Мікалай Браўн, Міхаіл Ісакоўскі, Навум Кіслік, Усевалад Раждзественскі і інш. Намі для аналізу былі ўзяты пераклады Навума Кісліка, Усевалода Раждзественскага і Аляксея Андрэева.

Традыцыйна пад аўтарскімі неалагізмамі ў навуковай літаратуры разумеюць словы, створаныя пісьменнікамі, грамадскімі дзеячамі ў якасці выразных сродкаў толькі ў пэўным кантэксце. У пераважнай большасці выпадкаў яны не атрымліваюць шырокага распаўсюджвання, не ўваходзяць у актыўны слоўніковы склад мовы, такія адзінкі ідэнтыфікуюцца як індывідуальна-стылістычныя або аўтарскія наватворы, аказіянальныя словы, г. зн. адзінкі, створаныя «на выпадак» (ад лац. *occasія* – ‘выпадак’). Не зафіксаваныя ў лексікаграфічных працах, аўтарскія неалагізмы захоўваюць сваю навізну на значна большым часавым адрэзку, з’яўляюцца фактамі маўлення толькі пэўнай асобы або замацоўваюцца толькі ў пэўным кантэксце – найперш у мастацкіх творах, г. зн. належаць мове толькі асобнага аўтара-стваральніка [7, с. 137].

У пераважнай большасці перадача аказіянальных слоў у перакладзе адбываецца з захаваннем іх семантыкі. Перакладныя рускамоўныя эквіваленты ў большасці выпадкаў адпавядаюць па змесце аўтарскім неалагізмам. Параўнаем:

*І мы пайшлі, як
тыя цені-мары,
Няспынна ад расы
і да расы;
Запаланелі нам
бліскачыя
пажары,
Закуранелі чорныя
лясы.*

Я. Купала [1]

*1. И мы пошли, куда нас звали
чары,
Без устали, всё дальше ночь и день.*

Светили нам широко зорь
пожары,
Глухих лесов нас принимала тень.

Пераклад У. Раждзественскага
[3, с. 369]

*2. И мы пустились в путь,
как тени-грёзы,
Горстями жемчуг сыпала
роса,
Зарницы полыхали, рдели
грозы, и обступали
тёмные леса.*

Пераклад Н. Кісліка
[4, с. 289]

Дастаткова часта аўтарскія новаўтварэнні ў рускамоўных перакладах атрымліваюць двухслоўныя эквіваленты, якія больш поўна перадаюць эсэнсавае напаўненне арыгінальных лексічных адзінак. Напрыклад:

*У начной цішы,
любым упаенні,
У **патаенні** ад
жыцця, людзей,
Агонь душы і сэрца
распрамене,
Агонь гарачых,
злучаных грудзей.*
Я. Купала [1, с. 493]

*1. В ночной тиши, в счастливом
упоенье,
Вдвоём с тобой, вдали от всех
людей,
Огонь души и сердца вдохновенье
С тобою сблизят нас ещё тесней.*
Пераклад У. Раждзественскага
[3, с. 369]

*2. В ночной тиши, в
любовном упоенье,
На **удаленье тайном** от
людей
Нам свет подарит, прочь
прогонит тени
Огонь, что жарко рвётся
из грудей.*
Пераклад Н. Кісліка
[4, с. 290]

Наватвору **патаенне** (у значэнні ‘тое, што скрыта ад іншых’) у цытаваных перакладных урыўках падабраныя адпаведнікі **вдвоём с тобой** (гаворка ідзе аб дзвюх асобах) і **удаленье тайном** (маецца на ўвазе сакрэтнае месца, якое знаходзіцца на значнай адлегласці) дапаўняюць вершаваны радкі новай інфармацыяй. Пашыраючы кантэкст, перакладчыкі імкнуцца больш дакладна данесці думкі аўтара, аднак у выніку губляецца арыгінальнае гучанне аказіянальных адзінак.

Сустрэкаюцца выпадкі, калі перадача арыгінальных аўтарскіх лексем можа мець пэўныя адрозненні ў розных перакладах. Параўнаем:

*Распырсківаліся, як
іскры, пырскі,
Мігцелі ўсюды
мнагацветна.
На гладзі воднай
рысавалі краскі
І ніклі ў гладзі
непрыметна.*
Я. Купала [1, с. 496]

*1. А брызги, словно искры, разле-
тались
Ввысь радугою **многоцветной**,
И по воде, как краски, расплыва-
лись,
И тот час гасли незаметно.*
Пераклад У. Раждзественскага
[3, с. 376]

*2. То искрами, то
радугой бесплотной
Мелькали брызги
многоцветно,
Чертя круги на чистой
гладі водной
И растворяясь
непрыметно.*
Пераклад Н. Кісліка
[4, с. 324]

У першым выпадку аказіянальнае прыслоўе **мнагацветна** замяняецца мадыфікацыйным прыметнікам **многоцветный**. Лексічнае значэнне арыгінала захоўваецца і перадаецца словамі іншай марфалагічнай структуры. У той час Н. Кіслікам перадача аўтарскага неалагізма ажыццяўляецца шляхам транслітарацыі, што больш прыбліжае гэты пераклад да арыгінальнага.

Пры функцыянальных заменах ужытыя перакладчыкам адпаведнікі выяўляюць адрозную семантыку. Параўнаем:

*На трэці дзень чуцен
быў гоман,
Хоць і надломан,
Але ўжо больш вольны,
дасціпны,
К сэрыу прыліпны.*
Я. Купала [1, с. 499]

*И вскоре был гомон слышен
Всё выше, выше,
К сердцам он летел,
крылатый,
Гулом набата.*
Пераклад А. Андрэева [2, с. 54]

*На третий день слышен
был гомон,
Хоть и надломан,
Но всё-таки более внятен,
Сердцу **отраден.***
Пераклад Н. Кісліка [4, с. 305]

Для таго, каб захаваць у перакладзе арыгінальнасць вобразнай структуры зыходнага тэксту, у перакладзе адбываюцца пэўныя змены. Сэнсавая структура аказіяналізмаў унікальная, а таму можа не супадаць у семантычным плане ў мове перакладу.

Пераклады Усевалада Раждзественскага і Навума Кісліка захоўваюць усе асноўныя рысы змястоўнай і стылістычнай будовы арыгінала.

Усевалад Раждзественскі узнаўляў творы Янкі Купалы ў мастацкай цэласнасці і нацыянальнай самабытнасці. Ён праяўляе сябе як паэт, які тонка адчувае рытм, вершаваную форму і мастацкія вобразы твораў Янкі Купалы.

Пераклад Навума Кісліка сведчыць аб беражлівым стаўленні да арыгінала, да аўтарскага ўспрымання рэчаіснасці, не парушае сэнсавай цэласнасці зместу і стыль твора.

Вынікі праведзенага намі даследавання дазваляюць зрабіць вывад аб тым, што поўнаасю або часткова эквівалентныя адзінкі і патэнцыяльна раўназначныя выказванні аб'ектыўна існуюць у тэксце арыгінала і тэксце перакладу, аднак іх правільная ацэнка, адбор і выкарыстанне залежаць ад ведаў і ўменняў, творчых здольнасцей перакладчыка, ад яго магчымасці ўлічваць, супастаўляць усю сукупнасць моўных і экстралінгвістычных фактараў.

Спісак выкарыстанай літаратуры

1. Купала Я. Вершы. Паэмы. П'есы – Мінск, 2012.
2. Купала Я. Избранные произведения: в 2 т. Т. 2 – Москва, 1953.
3. Купала Я. Собрание стихотворений. – Ленинград, 1950.
4. Купала Я. Стихотворения и поэмы. – Минск, 1979.
5. Мантур А.Я. Індывідуальна-аўтарскія неалагізмы Рыгора Барадуліна і іх рускія эквіваленты / А.Я. Мантур // Роднае слова. – 2015. – № 7.
6. Попович А. Проблемы художественного перевода. – Москва, 1980.
7. Прыгодзіч М.Р. Аўтарская неалагізацыя ў сучасных славянскіх мовах // Мовазнаўства. Літаратуразнаўства. Фалькларыстыка: XV Міжнародны з'езд славістаў (Мінск, 20 – 27 жніўня 2013 г.: даклады беларускай дэлегацыі / [рэдкалегія: А.А. Лукашанец (адказны рэдактар) і інш.]. – Мінск, 2013.